

Η εξέγερση δεν είναι ουτοπία!

Πηγή έμπνευσης για ολόκληρο τον πλανήτη είναι ο αέρας αλλαγής που πνέει στη Μέση Ανατολή, μετά τις μεγαλειώδεις εξεγέρσεις που ανέτρεψαν τους δικτάτορες της Τυνησίας και της Αιγύπτου. Απομακρύνοντας τον Μπεν Αλί και τον Μουμπάρακ, οι πολίτες τους έκαναν το πρώτο βήμα για την πολιτική, κοινωνική και οικονομική τους χειραφέτηση, καταφέροντας σημαντικό πλήγμα στην αμερικανική ηγεμονία.

Κοινό χαρακτηριστικό της εξέγερσης στην Τυνησία και στην Αίγυπτο ήταν πως τα αιτήματα των διαδηλωτών ξεπερνούσαν κατά πολύ την απλή μεταβολή του πολιτικού καθεστώτος. Στους δρόμους της Τύνιδας και του Καΐρου, του Σιντί Μπουζίντ και του Ασουάν το ζητούμενο δεν ήταν μόνο ο εκδημοκρατισμός, αλλά και «μια διαφορετική οικονομική και κοινωνική διαχείριση –μια τομή μέσα στην παγκοσμιοποίηση», όπως το συνοψίζει εύστοχα ο Σαμίρ Αμίν¹. Οι διαδηλώσεις στην Τυνησία άλλωστε ξεκίνησαν με αίτημα την καταπολέμηση της ανεργίας, που σε ορισμένες περιοχές αγγίζει μέχρι και το 50% στις ηλικίες 15-24. Όσο για την Αίγυπτο, όπου οι τελευταίες μέρες του Μουμπάρακ συνοδεύτηκαν από μαζικές απεργίες σε γραφεία και εργοστάσια, οι διαδηλωτές ζητούσαν από το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέχρι την ελευθερία σχηματισμού συνδικάτων χωρίς κυβερνητική προέγκριση. Επρόκειτο δηλαδή για διαδηλώσεις με έντονο κοινωνικό φορτίο, που στρέφονταν ενάντια σε όλες τις πτυχές της καταπιεστικής καθεστηκνίας τάξης: τη διαφθορά, τη λογοκρισία, την αστυνομοκρατία, την καθημερινή ταπείνωση, τη φτώχεια, την εκμετάλλευση και τις ανισότητες, σε δύο χώρες-άριστους μαθητές του ΔΝΤ. Δεν είναι τυχαίο ότι το *Al Jazeera* προέτρεπε τους αναγνώστες του να μην κοιτάζουν το *Κοράνι*, αλλά το *Κεφάλαιο*, αν ήθελαν να κατανοήσουν το εκρηκτικό κλίμα σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή². Κι όμως πολλοί Δυτικοί αναλυτές (επέλεξαν να) αγνοούν αυτό το στοιχείο, στρέφοντας λανθασμένα την προσοχή τους στον μουσουλμανικό φονταμενταλισμό.

¹ Η Κ. Κιτίδη είναι δημοσιογράφος.

Ωστόσο, και στις δύο εξεγέρσεις το ισλαμικό στοιχείο πέρασε σε δεύτερη μοίρα. Στην Τυνησία, αν και χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν στο αεροδρόμιο για να υποδεχθούν τον εξόριστο μετριοπαθή ισλαμιστή ηγέτη Ρασίντ Γκανουσί, ο συστηματικός κατατρεγμός του κόμματός του «Εναχτά» από τη δεκαετία του 1990 περιόρισε ούτως ή άλλως την επιρροή του. Στην Αίγυπτο, αν και το πολιτικό Ισλάμ αποτελεί τον βασικό πυρήνα της αντιπολίτευσης –παρά τις διώξεις– οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι φάνηκαν να μην αντιλαμβάνονται σωστά την «πίεση του πεζοδρομίου»: Τις τέσσερις πρώτες μέρες μποϊκοτάρισαν το κίνημα, ενώ την ίδια στιγμή που εκατομμύρια κόσμος πάλευε ακόμα για ανατροπή, εκείνοι προσέρχονταν σε διαπραγματεύσεις με το καθεστώς Μουμπάρακ, κλείνοντας το μάτι στην «ομαλή μετάβαση»³. Μια από τις ωραιότερες στιγμές της εξέγερσης, που διηγείται ο Σλάβοϊ Ζίζεκ⁴, ήταν όταν μουσουλμάνοι και Κόπτες ξεκίνησαν να προσεύχονται μαζί στην πλατεία Ταχρίρ φωνάζοντας «Είμαστε ένα!» – δίνοντας έτσι την καλύτερη απάντηση σε όσους κάνουν λόγο για σεχταριστική θρησκευτική βία, όταν αναλύουν την αιγυπτιακή εξέγερση.

Εξάλλου, ισλαμιστές δεν θα μπορούσαν να ηγούνται των εξεγέρσεων, διότι πολύ απλά οι εξεγέρσεις δεν είχαν κάποιον «αρχηγό». Αφενός στηρίζονταν από ευρύτατα στρώματα του πληθυσμού, που περιλάμβαναν από τους εργάτες μέχρι την αστική τάξη, αφετέρου τη βάση του κινήματος και στις δύο χώρες αποτελούσαν νέοι, βαθύτατα πολιτικοποιημένοι αλλά έξω απ' το πλαίσιο των παραδοσιακών κομμάτων – είτε λόγω της μακροχρόνιας απαξίωσης της αντιπολίτευσης απ' το καθεστώς είτε λόγω δυσπιστίας απέναντί τους. «Υπάρχουν αγωνιστές, κυρίως από τη ριζοσπαστική Αριστερά, που έχουν νομιμότητα στα μάτια του λαού. Σε αυτό το κίνημα όμως δεν υπάρχουν ηγέτες στο πρόσωπο των οποίων οι μάζες θα αναγνωρίσουν τον εαυτό τους», αναφέρει ο Φαχί Τσαμκί⁵ για την περίπτωση της Τυνησίας, ενώ το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε για την Αίγυπτο, κρίνοντας από την αδιαφορία των μαζών για «αλεξιπτωτιστές» όπως ο Ελ Μπαραντέι.

Τα λαϊκά κινήματα στις δύο χώρες κατάφεραν να ανθήσουν και να επικρατήσουν τόσο λόγω της συγκυρίας στην οποία εμφανίστηκαν όσο και χάρη στις ρωγμές των καθεστώτων στα οποία αντιτάχθηκαν. Η γεωμετρική αύξηση του αριθμού των μορφωμένων νέων και η ευκολότερη πρόσβαση, μέσω της τεχνολογίας, σε ανεξέλεγκτες από το καθεστώς πηγές πληροφόρησης και οργάνωσης δημιούργησαν ένα εκρηκτικό μείγμα όταν συνδυάστηκαν με την έλλειψη οποιασδήποτε προοπτικής για πραγματική ανάπτυξη που επιφυλάσσει ο νεοφιλελευθερισμός. Αυτό το μείγμα ενισχύθηκε από την εμπειρία που είχαν αποκτήσει πρόσωπα και κοινότητες, μέσω της πολυετούς προσπάθειάς τους σε τοπικό επίπεδο να αλληλοβοηθηθούν και να αντισταθούν στον αυταρχισμό, για να εξασφαλίσουν δικαιώματα και να διατηρήσουν την αξιοπρέπειά τους⁶.

Παράλληλα, όπως αναφέρει ο Ιμάνουελ Βάλερσταϊν, στην περίπτωση της Τυνησίας «το ότι υπήρχαν ρωγμές στο καθεστώς το αποδεικνύει ξεκάθαρα το γεγονός

πως τα ηγετικά στελέχη του καθεστώτος, προσπαθώντας να διασωθούν από τη λαίλαπα, φρόντισαν να συλλάβουν τον άνθρωπο-κλειδί του κατασταλτικού μηχανισμού του Μπεν Άλι, τον Αμπντελουάχαμπ Αμπανταλάχ, για να μην προλάβει να τους συλλάβει αυτός⁷. Στην περίπτωση της Αιγύπτου, οι ρωγμές φάνηκαν απ' το γεγονός ότι το στρατιωτικό-πολιτικό κατεστημένο δεν φάνηκε πρόθυμο να καταστείλει με τα όπλα την εξέγερση, εφόσον κάτι τέτοιο θα έφερνε την ηγεσία του στρατού αντιμέτωπη με τη βάση του, που πιθανότατα θα δίσταζε να εκτελέσει τις εντολές. Γι' αυτό και το καθεστώς επέλεξε να βάλει στο παιχνίδι τις παραστρατιωτικές δυνάμεις και τους κοινούς εγκληματίες, που με τη μάσκα του προκαθεστωτικού διαδηλωτή προσπάθησαν να διασπάσουν το κίνημα. Όταν και αυτοί απέτυχαν, οι εντολοδόχοι του στρατού—οι ΗΠΑ—αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τον αγαπημένο τους δικτάτορα. «Πρόκειται για συνηθισμένη τακτική, όταν ένας προσφιλής δικτάτορας χάνει τον έλεγχο», εξηγεί ο Νόαμ Τσόμσκι⁸. «Συνέβη με τον Μάρκος, τον Ντιβαλιέ, τον Τσαουσέσκου, τον Σουχάρτο: οι ΗΠΑ συνέχισαν να τους υποστηρίζουν για όσο μπορούσαν, και όταν αυτό δεν ήταν πλέον εφικτό (συνήθως όταν ο στρατός άλλαζε στάση) έκαναν στροφή 180 μοιρών, έλεγαν ότι ανέκαθεν ήταν με το μέρος του λαού, έσβηναν το παρελθόν κι έκαναν ό,τι μπορούσαν για να αποκαταστήσουν το παλιό σύστημα κάτω από ένα νέο όνομα».

Στην Τυνησία και την Αίγυπτο αυτό διακυβεύεται τώρα: αν η απομάκρυνση των δικτατόρων και του στενού τους περίγυρου θα συνοδευτεί από πραγματική μεταβολή, όχι μόνο του πολιτικού συστήματος, προς την κατεύθυνση του μεγαλύτερου εκδημοκρατισμού, αλλά και των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που έδωσαν κινητήρια δύναμη στην εξέγερση. Η πολιτική μεταβολή βρίσκει απολύτως σύμφωνα τα τμήματα της αστικής τάξης που κατέβηκαν στους δρόμους, ενώ είναι αποδεκτή από τους ξένους «προστάτες» των δύο χωρών, που δεν βλέπουν να έχουν άλλη επιλογή μπροστά στη λαϊκή απαίτηση. Ωστόσο, η αμφισβήτηση της ουσίας του καπιταλιστικού συστήματος πολώνει ήδη την Τυνησία και συνεχίζει να προκαλεί νεκρούς. Στην Αίγυπτο, τον ακρογωνιαίο λίθο της αμερικανικής πολιτικής στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, αναμένεται να συναντήσει ισχυρές αντιστάσεις και μένει στο κίνημα να επιδείξει την ισχύ του. Όποια Αίγυπτος κι αν προκύψει όμως, η επιβλητική εξέγερση του λαού της έχει ήδη αλλάξει διά παντός τα δεδομένα σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή.

Από την Υεμένη ως τη Συρία κι απ' το Μαρόκο ως τη Δυτική Όχθη, τα καθεστώτα βλέπουν με τρόμο μια εξέλιξη που δεν περίμεναν ποτέ. Προσπαθούν να προλάβουν τις εξεγέρσεις ανακοινώνοντας άρση στρατιωτικών νόμων ή πρόωρες εκλογές, απεργάζονται τρόπους καταστολής συμβουλευόμενοι ξένους ειδικούς στη διατήρηση της τάξης, προβαίνουν σε προληπτικές παραχωρήσεις, για να εκτονώσουν τη λαϊκή οργή. Όπως εύστοχα σημειώνει όμως ο Ζιάντ Αμπού Ρις, οι εξεγέρσεις στην Αίγυπτο και την Τυνησία άνοιξαν νέες προοπτικές για τον αραβικό λαό: διέψευσαν

τον δήθεν «αιώνιο» χαρακτήρα των καθεστώτων και των ηγετών τους και αμφισβήτησαν το ψευτοδίλημμα αυταρχισμός ή χάος⁹. Το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω πια.

Σημειώσεις

1. Συνέντευξη στη συγγραφέα του άρθρου. Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα tvxs.gr στις 08/02/2011.
2. Sadiki Larbi, «The “bin Laden” of marginalisation», στην ιστοσελίδα του *Al Jazeera*, 14/01/2011.
3. Βλ. τη συνέντευξη του Gilbert Achcar στον Farooq Sulehria, που δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα Znet με τίτλο «Wither Egypt?», 04/02/2011.
4. Žižek, Slavoj, «For Egypt, this is the miracle of Tahrir Square», *Guardian*, 10/02/2011.
5. Συνέντευξη στη συγγραφέα του άρθρου. Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα tvxs.gr στις 09/02/2011.
6. Τα τοπικά κινήματα αντίστασης στην περίπτωση της Αιγύπτου, που ουδέποτε καλύφθηκαν από τα ξένα Μέσα, αναλύει ο καθηγητής David Porter, στο άρθρο του «On leaderless revolutions and the fall of Mubarak», στην ιστοσελίδα Common Dreams, 11/02/2011.
7. Βάλερσταϊν, Ιμμάνουελ, «Η δεύτερη εξέγερση των Αράβων: νικητές και ηττημένοι», μτφρ. Στφ. Μπουλαλάκης. Δημοσιεύθηκε στα «Ενθέματα» της εφημερίδας *Αυγή*, 06/02/2011.
8. Chomsky, Noam, «This is the most remarkable regional uprising that I can remember», συνέντευξη στο *Democracy Now*, 02/02/2011.
9. Abu-Rish Ziad, «Five questions on Jordan». Άρθρο στην ιστοσελίδα Znet, 13/02/2011.

Άστερες γυναίκες, ύφεις 1932. Φωτ. Edward Steichen.